

Slovenski tehniški izobraženci, pa tudi dijaki tehniških srednjih šol in študenti na slovenskih univerzah dobivajo s tem slovarjem, ki je plod sistematičnega, zahtevnega in dolgoletnega dela številnih slovenskih strokovnjakov, izjemno dragocen jezikovni pripomoček. Ker so slovar sestavili priznani strokovnjaki posameznih tehničnih in humanističnih strok, ki so poleg tega še avtoritete na svojih strokovnih področjih, smo njegovi uporabniki lahko trdno prepričani, da je bila vsaka beseda v slovarju skrbno in tehtno izbrana in zapisana.

Slovenski knjižni jezik je bil v 19. stoletju že visoko razvit. Ne moremo pa tega trditi za slovensko tehnično izrazoslovje, ki se je postopno, po korakih začelo razvijati šele od druge polovice 19. stoletja naprej, ko so se na Dunaju na takratni Tehniški visoki šoli v nemškem jeziku izšolali prvi slovenski tehniški izobraženci. Zato je tudi z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani leta 1919 učenje tehničnih strok potekalo skoraj izključno z uporabo strokovnih izrazov, ki so bili bolj ali manj posrečeni prevodi nemških strokovnih izrazov v slovenščino. Hiter razvoj tehničnih znanosti v obdobju po 2. svetovni vojni je zahteval tudi hiter razvoj novega in posodobljenega tehničnega izrazoslovja v slovenskem jeziku. Zato so tudi merila za poenoteno in regulirano slovensko tehnično izrazoslovje vedno nekoliko stopicala za razvojem tehnike. To je povzročalo številne zadrege pri izražanju znotraj posameznih tehničnih strok, še predvsem pri tistih strokovnjakih, ki so želeli v svojih zapisih uporabiti enoznačne in jasne tehnične izraze oziroma besede. To zadrego in včasih celo zmedo uspešno rešuje ta najnovejši in najobsežnejši tehniški slovar v slovenskem jeziku, ki je kdajkoli izšel. Zagotovo bo kot besedni vodnik nepogrešljiv inventar slovenskih tehniških izobražencev. S tem slovarjem se bo obogatil tudi sam slovenski kulturni prostor, saj je ustrezno tehnično izrazoslovje neločljivi del naše splošne jezikovne kulture. Ta besedna praznina, ki smo se je v slovenskem tehničnem prostoru do sedaj nekako zavedali, je s tem slovarjem dostojno in učinkovito zapolnjena. Hkrati pa kar kliče po posodobitvah v naslednjih letih.

Pa še nekaj – slovar je takoj z izidom nehote postal zakladnica sedanjega besednega bogastva slovenskega tehniškega jezika. To je tista zakladnica, lahko ji rečemo tudi časovna besedna kapsula, ki bo čez 100 ali več let našim zanamcem najbolje povedala, kakšno je bilo slovensko tehniško izrazoslovje, s tem pa tudi znanje v današnjem času.

Zato je ta slovar poleg svojega osnovnega poslanstva hkrati tudi zgodovinski dokument in nemi pričevalec časa, v katerem sedaj živimo.

Gorazd Humar, univ. dipl. inž. grad.,
direktor v Primorju, d. d., za dela v tujini, v pokoju

Slovensko tehniško izrazje, ki ga predstavlja Slovenski tehniški slovar, je nastajalo z gospodarskim razvojem. Izdelava tehniškega slovarja je bila ena od nalog leta 1938 ustanovljene akademije. Gradivo zanj se je začelo zbirati že leta 1911, ko je bilo v Ljubljani ustanovljeno Društvo inženirjev in arhitektov. Slovar je najprej nastajal v okviru Tehniške sekcije Terminološke komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Komisija za izdelavo slovarja je izdala dve izdaji Splošnega tehniškega slovarja (STS), vsakič v dveh knjigah. Za prvo izdajo v letih 1962 in 1964 ima največje zasluge Albert Struna. V letih 1978 in 1981 je izšla druga izdaja, pri kateri pa je bil glavni urednik France Adamič. Razvoj znanosti in tehnike je prinašal novo tehniško izrazje, kar je zahtevalo obnovo slovarja.

Delo za tehniški slovar se je po ustanovitvi Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU (ZRC SAZU) leta 1981 preneslo v Sekcijo za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU, od leta 1986 naprej imenovanega po prvem predstojniku Franu Ramovšu. Vodenje komisije za izdelavo novega tehniškega slovarja je prevzel Andrej Paulin.

Pomembno določilo nove zasnove je bilo, da slovar izrazje normira s slovarskim prikazom. Prednostni strokovno in jezikovno ustrezni ter pogostejše uporabljani izrazi naj imajo pomenske opise (definicije). Neprednostno strokovno in jezikovno neustrezno ter manj uporabljano izrazje se prikaže kot kazalke na pogostejše uporabljan, strokovno in jezikovno ustreznejši strokovni izraz.

Za novi tehniški slovar sta bili izpisani in pregledani besedili obeh predhodnih izdaj. Izloženo je bilo zastarelo izrazje in dodano sodobno iz strokovne literature, vedenja sodelujočih strokovnjakov in razlag. Sprejeto je bilo načelo, da mora biti slovar samorazlagalen, zato morajo biti vsi strokovni izrazi, ki so v razlagah, predstavljeni v slovarskih sestavkih.

Izhajajoč iz teh načel je komisija leta 2007 izdala poskusni snopič Slovenskega tehniškega slovarja A–B, ki je obsegal okoli 4100 slovarskih člankov iz več kot 40 tehniških strok. Uredniki za tehniški del so bili Andrej Paulin, Andrej Šmalc in Anton Stušek, za jezikovno in leksikografsko obdelavo pa je skrbela Cvetana Tavzes, sodelavka Sekcije

za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Komisijo za izdelavo slovarja so sestavljali: Andrej Čadež, Leon Čelik, Peter Glavič, Božo Iglič, Sonja Malej - Kveder, Andrej Paulin kot predsednik, Jože Spanring, Anton Stušek, Andrej Šmalc, Matija Tuma, Jože Unk in Florijan Vodopivec. Slovarske sestavke in gradivo pa so prispevali tudi zdaj že pokojni sodelavci: Stane Bonač, Alojz Gregorič, France Mlakar, Franc Spiller-Muys, Srdjan Turk in Vlasto Zemljič. Slovaropisni pregled in korekture so opravile sodelavke Sekcije za terminološke slovarje Ljudmila Bokal, Marjeta Humar, Borislava Košmrlj - Levačič in Cvetana Tavzes. Izdajatelj slovarja je bil Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, založnica pa Založba ZRC, ZRC SAZU.

Poskusni snopič naj bi pokazal predvsem morebitne pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba odpraviti oziroma upoštevati pri nadaljnjem delu. V uvodu je bilo zapisano, da bo slovar izhajal po delih. Ker želijo uporabniki slovarjev hitro dobiti informacije, je potrebno ob knjižni izdaji pripraviti tudi digitalno obliko.

V letu 2010 sta se komisiji pridružila zunanja sodelavca Ferdinand Gubina in Branko Zadnik, leta 2016 pa Aleš Mohorič. Cvetana Tavzes je zaradi dokončanja veterinarskega slovarja sodelovala s komisijo do 30. junija 2010, po 1. oktobru pa Mojca Žagar Karer.

Po izdaji poskusnega snopiča se je delo komisije nadaljevalo. Zaradi hitrega razvoja znanosti in strok je del izrazja zastaral, nastajalo pa je novo, ki ga je treba upoštevati v slovarju. V letu 2012 se je v delo kot notranja sodelavka vključila Marjeta Humar. Z vodjo komisije Andrejem Paulinom sta se odločila za posodobitev zasnove slovarja in za novo izdajo slovarja v celoti. Slovar mora biti informativen in normativen: uporabniku mora povedati, katero izrazje se uporablja in kateremu izrazu daje določena stroka prednost, izločijo se neustrezne iztočnice in deli slovarskih sestavkov; ne upoštevajo se področja, za katera v komisiji ni (več) strokovno ustreznih sodelavcev, ne sodijo v tehniko ali pa so že dobila svoj slovar, npr. kemija, ki je bila delno izločena, papirništvo, računalništvo, urbanizem pa v celoti.

Kot iztočnice slovarskih sestavkov se izločijo, npr.:

- netehniški izrazi (*alelopatija, aroma, artičoka, avtomobilski park, avtostop, avtostopar, avtotaksi, bacil, biomedicina, brst, brnistra*);
- samostalniki, ki tvorijo strokovni izraz samo v zvezi s pridevnikom, sami pa niso strokovni izrazi;
- pridevniki, ki se povezujejo v strokovni izraz s samostalnikom, sami pa niso strokovni izrazi (*aerodinamični, avtomehanični, barvilni*);
- nedoločniki (*agregirati, aktivirati, barvati*), ki se nadomestijo z glagolniki;
- prislovi (*afino*);
- kemijski simboli (*Ag*);

- deli zloženki (*aero-*, *-bazni*);
- prvi deli v imenih spojin, soli ipd. (*butil-*, *bis-*);
- predpone v sestavljenkah (*an-*);
- poklicna poimenovanja (*avtoprevoznik*, *avtomehanik*);
- stari ali zastareli strokovni izrazi (*albuminski papir*, *baba*, *bakrova svila*, *butica*);
- lastna imena iznajditeljev, podjetij (*Babcock*, *Georg H.*, *Babcock & Wilcox*).

Izločijo se deli slovarskih sestavkov:

- premalo povedne nanašalne razlage (avtomehanični *ki se nanaša na avtomehaniko*);
- zgledi rabe (**bakroviti** ki vsebuje nekaj bakra: *bakroviti sloj*);
- oznaka *bolje*;
- informativni deli slovarskih sestavkov **GL tudi** (glej besedne zveze, ki vsebujejo iztočnico), ki močno podaljšajo slovarske sestavke in povečajo obseg slovarja.

Izločijo se strokovna področja, npr.:

- arhitektura;
- biologija, genetika, genska tehnika, antropologija;
- biotehnika, biokemija, biofizika;
- geofizika;
- informatika, informacijska tehnologija;
- medicinska tehnika,
- papirništvo;
- toplotna tehnika;
- urbanizem;
- zootehnika, zoologija;
- živilska tehnologija, prehrana.

Slovar je po dodajanju in izločanju vseboval okoli 15.600 slovarskih sestavkov, od tega jih približno 1500 še ni imelo definicij. V teku let je bilo dodanih 4160 slovarskih sestavkov. Celotno besedilo pa je bilo treba prilagoditi še drugim pravilom: pregledati in uskladiti vse definicije sinonimov in antonimov, pomensko podobnih, širših ali ožjih strokovnih izrazov, zlasti pa dodati novejši strokovne izraze, v definicijah uporabljene izraze in manjkajoče definicije.

Treba je bilo opraviti obsežno delo, ki kljub zavzetosti članov komisije ni potekalo hitro. V teh letih so se sodelavci tudi menjali, nekaterih žal ni več med nami, zato je bilo treba pridobiti nove, kar pa v današnjem času spriči splošne obremenjenosti strokovnjakov ni lahko. Delo je nekoliko upočasnil tudi covid, ko se je komisija srečevala po spletu. Od pomladi leta 2022 s komisijo zaradi težav z zdravjem ni več sodeloval Andrej Paulin. Vodenje komisije sta prevzela Marjeta Humar in Andrej Šmalc.

Besedilo je bilo dano najprej v preskusni pregled, v letu 2022 pa v slovaropisni pregled sodelavcem Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, v okviru raziskovalnih programov P6-0038 in P5-0217, ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije: Simonu Atelšku, Tanji Fajfar, Mateji Jemec Tomazin, Jeri Oman in Mojci Žagar Karer. Poimenovanja iz tujih lastnih imen je pregledal Mitja Trojar. Po vnosu komisijsko sprejetih popravkov je bilo gradivo poslano v pregled zunanjim recenzentom za določena področja in soavtorjem slovarja, čemur sta sledila pregled pripomb in vnos korektur ter prelom besedila, ki ga je opravil Simon Atelšek.

Delo bo uporabnikom na voljo v knjigi in na spletnem slovarskem portalu Termania. Soavtorji želijo, da se bodo s tehniškim strokovnim izrazjem ukvarjale nove generacije tehniških strokovnjakov in slovarnikov.

Marjeta Humar in Andrej Šmalc